

Kur'ân'da Nesh

Nesh Nedir?

Kur'ân'da Nesh: Nesh, lügatte bir şeyi başka bir şeyle değiştirmek demektir. İstilahta ise bir ibadete veya muameleye ait önceki bir dinî hükmün, daha sonra gelen başka bir hükümle kaldırılmasıdır. Bu işleme **nesh**, yeni gelen hükme **nasih**, hükmü kaldırılmış ayete ise **mensuh** denir. Mensuh olan ayet Kur'ân'da okunmaya devam eder; fakat artık onunla amel edilmez. Çünkü amel edilecek hüküm, daha sonra gelen nasih hükümle belirlenmiştir

Nesh Nerede Olur?

Nesh, temel iman esaslarında, Allah'ın sıfatlarında, haberlerde ve kıssalarda olmaz. Çünkü bir haberin veya kıssanın hükmünün kalkması, hâşâ, önce verilen haberin yanlış olması manasına gelirdi ki bu Allah hakkında düşünülemez. Nesh ancak emir ve yasaklarda, yani amelî hükümlerde olur. Mesela bir ibadet, muamele veya toplumsal hüküm başlangıçta bir şekilde emredilir; sonra toplumun terbiyesi, maslahatın değişmesi veya ilahî hikmet gereği daha son hüküm gelir.

Kur'ân'da Neshin Delili

Kur'ân-ı Kerîm neshin varlığını bizzat haber vermektedir. Bakara Sûresi'nde şöyle buyrulur:

مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا؟ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ؟

“Biz bir ayeti nesheder veya unutturursak, ondan daha hayırlısını yahut onun benzerini getiririz. Bilmez misin ki Allah her şeye kadirdir?”

Bakara Sûresi, 2/106

Yine Nahl Sûresi'nde bir ayetin yerine başka bir ayetin getirilmesi açıkça ifade edilmiştir:

وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنزِلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ؟

بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

“Biz bir ayetin yerine başka bir ayeti getirdiğimiz zaman —ki Allah ne indireceğini çok iyi bilendir— onlar: ‘Sen ancak bir iftiracısın’ derler. Hayır! Onların çoğu bilmezler.”

Nahl Sûresi(16) 101. Ayet

İmam Kurtubî'nin İkazı

İmam Kurtubî Hazretleri, neshin bilinmesini ilim ehli için zaruri görür ve bu bahiste şöyle der;

“Neshi delilleriyle birlikte bilmeye her ilim adamı mecburdur. Neshi yalnız beyinsiz ve cahiller reddeder. Kur’an’da ki hüküm ayetlerinden her hangi bir hükmün alınması ve helal ve haramın bilinmesi ancak neshi bilmek ile mümkündür. Bunu bilmeyenler, İslam âlimlerinin ittifakı ile neshin Kur’an’da var olduğu bilgisinden mahrumdurlar”

Meal Okumanın Tehlikesi Burada Başlar

Bir insan sadece meal okuyup “Kur’ân’ı anladım” zannederse, nasih-mensuh meselesinde büyük bir girdaba düşebilir. Çünkü meal ona sadece ayetin tercümesini verir; fakat bu ayetin hükmü devam ediyor mu, başka bir ayetle kaldırıldı mı, iniş sebebi nedir, sahabe bunu nasıl anlamıştır, müfessirler ne demiştir, bunları çoğu zaman göstermez. İşte bu yüzden biz Kur’ân’a değil, **Kur’ân’ı sadece mealden ibaret gören mealcilik anlayışına** karşıyız.

İddet Meselesi: Bir Yıl mı, Dört Ay On Gün mü?

Bakara Sûresi’nin 240. ayetinde kocası vefat eden kadınlar için bir yıl evlerinden çıkarılmadan geçimlerinin sağlanması zikredilmiştir:

وَالَّذِينَ يَتَوَقَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا ۚ وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى
الْحَوْلِ غَيْرِ إِخْرَاجٍ ۚ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِئْتِي مَا فَعَلْنَ فِئْتِي
أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ ۚ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“İçinizden vefat edip de geride eşler bırakanlar, eşleri için evlerinden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerini sağlayacak bir vasiyette

bulunsunlar. Eğer onlar kendiliklerinden çıkarlarsa, meşru ölçüler içinde kendileri hakkında yaptıklarından dolayı size bir günah yoktur. Allah azîzdir, hakîmdir.”

Bakara Sûresi, 2/240

İddette Son Hüküm

Bakara Sûresi'nin 234. ayetinde ise kocası vefat eden kadının bekleme müddeti dört ay on gün olarak bildirilmiştir:

وَالَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
وَعَشْرًا ۚ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فَيَ أَنْفُسِهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“İçinizden vefat edip geride eşler bırakanların eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. Sürelerini tamamladıklarında, meşru ölçüler içinde kendileri hakkında yaptıklarından dolayı size bir günah yoktur. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”

Bakara Sûresi, 2/234

Sadece meal okuyan ve nesh meselesini bilmeyen bir kimse bu iki ayeti yan yana görünce şöyle diyebilir: “Bir ayette bir yıl deniyor, diğer ayette dört ay on gün deniyor. Bunlardan hangisi doğru?” İşte tehlike buradadır. Hâlbuki tefsir ve usûl ilmi devreye girdiğinde, burada hükmün merhale merhale geldiği ve son hükmün dört ay on gün olduğu anlaşılır. Demek ki mesele ayetlerde çelişki değil; usûlsüz okumanın doğurduğu yanlış anlamadır.

İçki Hakkındaki İlk Merhale

İçkinin haram kılınması da tedricî şekilde olmuştur. Bakara Sûresi'nde önce içki ve kumarın zararının faydasından büyük olduğu bildirilmiştir:

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۚ قُلْ فَيَهُمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ۚ

وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا؟

“Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: İkisinde de büyük günah ve insanlar için bazı faydalar vardır; fakat günahları faydalarından daha büyüktür.”

Bakara Sûresi, 2/219

Sarhoşken Namaza Yaklaşmama Emri

Daha sonra Nisa Sûresi'nde sarhoşken namaza yaklaşılmaması emredilmiştir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلَاةَ وَأَنْتُمْ سُكَارَى حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ

“Ey iman edenler! Sarhoş iken, ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın.”

Nisa Sûresi, 4/43

İçkinin Kesin Haram Kılınması

Sonra Maide Sûresi'nde içki kesin olarak haram kılınmıştır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

“Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak şeytan işi birer pisliktir. Öyleyse bunlardan kaçın ki kurtuluşa eresiniz.”

Maide Sûresi, 5/90

Maide Sûresi'nin devamında içkinin toplum ve ibadet hayatındaki zararı açıklanır:

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ۚ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

**“Şeytan, içki ve kumar yoluyla aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah’ı
anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?”**

Maide Sûresi, 5/91

Nahl Sûresi’nde hurma ve üzümden içki ve güzel rızık edinildiği zikredilir:

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخْلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا ۚ إِنَّ
فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

**“Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden içki ve güzel rızık
edinirsiniz. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir toplum için ibret vardır.”**

Nahl Sûresi, 16/67

İçki Meselesinde Tedricî Terbiye

Şimdi sadece meal okuyan bir adam bu ayetleri yan yana getirip “Bir yerde içkiden bahsediliyor, bir yerde sarhoşken namaza yaklaşmayın deniyor, başka bir yerde tamamen kaçının deniyor” diyebilir. Eğer bu adam nesh ve tedricî hüküm meselesini bilmiyorsa, zihnine şüphe düşebilir. Hâlbuki Allah Teâlâ, içkinin su gibi aktığı bir toplumu bir anda değil, merhale merhale terbiye etmiştir. Önce zararına dikkat çekmiş, sonra sarhoşken namazı yasaklamış, en sonunda toplum hükmü taşıyacak kemale ulaşınca içkiyi kesin olarak haram kılmıştır.

Nesh Allah’ın Bilmemesi Değil, Kulların Terbiyesidir

Allah, Arap kavmini 23 sene gibi kısa bir zamanda, yavaş yavaş terbiye etmiştir.

Bu terbiye, Kur’an’ı rehber edinmeyen başka kavimler için birkaç asırda bile mümkün olmazdı. Bu terbiyedeki başarının bir sırrı şudur ki: Allah onların kabiliyet ve güçlerine göre hükümler göndermiştir. Onların kabiliyet ve güçlerinin gelişmesi oranında Allah daha önceki hükmü kaldırarak başka bir hükmü getirmiştir. Şimdi düşünün! İçkinin sular gibi aktığı bir kavimde, içki bir anda yasaklansaydı, bu yasağa kaç kişi itaat edebilirdi?

Ve itaat edemeyenler, itaatsizliklerinin mahcubiyetiyle İslam'ı terk etmezler miydi?

İşte bu sebepten içki 4 mertebede haram kılınmıştır. Yani ne zaman insanlık içkinin haram edilişi hükmüne boğun eğip, evlerindeki içkileri sokağa dökerek, sokakları adeta dereler hükmüne getirebilecek kemale ulaştılar, işte o zaman içki yasak edildi.

Demek nesh, Kur'an'ı gönderen Allah'ın en son hükmün daha mükemmel olacağını önceden bilmediğinden değildir. Allah, Müslümanları basamak basamak kemale ulaştırıyordu. O ağır emirler hemen gelseydi altından kalkamazlardı.

Vasiyet Ayeti

Şimdi başka bir ayete bakalım; Bakara sûresinin 180'inci âyetinde Allahu Teâlâ buyuruyor ki:

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا ۖ الْوَصِيَّةُ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِ ۖ لِلَّذِينَ بِالْمَعْرُوفِ ۖ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ۖ

“Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa ana-babaya, yakınlarla uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah’tan korkanlar üzerine borçtur”

Rûhu'l-Furkan tefsirinde bu âyetin nüzul sebebi hakkında şöyle denilir: “Cahiliyet ehli gösteriş, övünme ve şeref aradıklarından mallarını uzaklara vasiyet ederler, yakınlarını fakirlik ve zaruret içinde bırakırlardı. Rabbimiz İslâm'ın başında bu âyet ile uzaklara verilmekte olan mirasların ana-baba ve en yakınlarına verilmesini emir buyurdu.”

Nisâ suresinin 12. âyetinde ise ana-baba, evlât, zevce ve çocuklar hakkındaki payları açık bir şekilde ifade etmiştir. Bu âyet ile Allah, Müslümanların âyette bildirilen yakın akrabaya miras bırakamayacaklarını bildirmiş ve onlar hakkındaki hükmün Allah tarafından verildiğini açıklamıştır. Ve Nisâ suresinin 12. âyeti Bakara sûresindeki âyeti neshetmiştir. Eğer siz birinci âyetin ikinci ile neshedildiğini bildirmezseniz, bu ayeti ne ile izah edebilirsiniz?